

УДК 349.41

НАУКОВИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА Г.О. АКСЕНЬОНКА

**І.М. ЗАРІЦЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
С.М. ГОЛУБ, студентка 2 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів та
природокористування України**

Досліджується науковий внесок, життєвий шлях та діяльність радянського юриста, члена-кореспондента АН СРСР, фахівця в області земельного і колгоспного права Георгія Олександровича Аксеньонка.

Земельне право, земельні відносини, право власності держави на землю.

Україна ще досить молода держава та в силу її історичного розвитку пройшла довгий шлях до отримання незалежності та всесвітнього визнання. Не зважаючи на це законодавча база перебуває на досить високому та розвинутому рівні, це і не дивно, адже їй передували надбання та напрацювання видатних наукових постатей, беручи свій початок ще з Київської Русі. Звичайно, пік свого значного розвитку наука земельного права набула в роки УРСР. Беручи до уваги те, що в Україні розвиток продуктивних сил базувався і був пов'язаний насамперед зі сферою земельних відносин, адже в значній мірі її економічна стійкість залежала від ступеню урегульованості цих відносин. Тому, ми ставимо перед собою завдання, яке є актуальним і на даний час, а конкретно аналіз наукових досліджень у вище зазначеній сфері окремих видатних науковців, а саме Г.О. Аксеньонка.

Постать яка, на нашу думку, зробила значний внесок, що дав поштовх для розвитку окремих інститутів земельного права є Георгій Олександрович Аксеньонко. Його науковий внесок у розвиток земельного права досліджували в своїх роботах такі науковці, як А. Гетьман, П. Ф. Кулинич, І.О. Костяшкін, О. Баран, Ю. І. Гевко, а також знаходимо про нього відомості у енциклопедичних виданнях.

Г.О. Аксеньонко народився 18 листопада 1910 р. у місті Полоцьк, Білорусь. Помер у лютому 1989 р. у Москві. Це був видатний російський правознавець, доктор юридичних наук з 1955 р., професор, член-кореспондент АН СРСР з 1966 р., д. чл. Інституту міжнародного і порівняльного аграрного права в Італії з 1960. Закінчив у 1940 р. 1-й Ленінградський юридичний інститут. У 1940–1941 рр. був старшим викладачем Ташкентського юридичного інституту (Узбекистан). У роки Великої Вітчизняної війни – на різних посадах у військовій прокуратурі.

Протягом 1945–1953 рр. працював заступником начальника цивільного відділу прокуратури СРСР. З 1953 р. – в Інституті держави і права АН СРСР: старший науковий співробітник, завідувач сектора земельного і колгоспного права з 1955 року.

Основні напрями наукових досліджень Г.О. Аксеньонка полягали у дослідженні теорії права власності держави на землю в СРСР та засад земельних правовідносин в умовах соціалізму. Зробив також вагомий внесок у вивчення проблем сільськогосподарського та екологічного права. Серед основних праць можна виокремити: «Право державної власності на землю в СРСР» (1950 р.), «Право землекористування радгоспів, МТС і підсобних господарств» (1953 р.), «Земельні правовідносини в СРСР» (1958 р.), «Правове становище радгоспів у СРСР» (1960 р.) [5].

Видатний науковець значну увагу приділяв вивченню в області, теорії права власності держави на землю, яка знайшла своє втілення у праці «Правовой режим земель сільськогосподарського призначення». Аксеньонк Г.О. вірно відмітив, що для визначення правового режиму земель будь-якої категорії необхідно: по-перше, дати поняття цих земель як об'єкта даного земельного відношення, по-друге, визначити коло землекористувачів цих земель, встановити їх права та обов'язки, по-третє, виявити порядок державного управління цими землями, та, по-четверте, зазначити ті форми та заходи відповідальності, які визначені законом для землекористувачів [1].

У сфері сільськогосподарського та екологічного права Г.О. Аксеньонк одним із перших передбачав необхідність виділення лісового, водного і гірничого законодавства у самостійні галузі права обумовлюючи наявністю своєрідного об'єкта врегульованих ними відносин і специфічним характером самих відносин [2, с. 170].

Як зазначав Г.О. Аксеньонк, використання природних ресурсів повинно визнаватися раціональним, якщо воно задовольняє відповідні економічні потреби в межах екологічної розумності, а сама економічна діяльність здійснюється з дотриманням відповідних екологічних вимог, спрямованих на охорону природи як бази природокористування [3, с. 22].

Досить велику увагу досліджень Георгій Олександрович приділяв області земельних правовідносин в умовах соціалізму. У науковому доробку «Земельні правовідносини в СРСР» (1958 р.) він доводить, що проблема земельних правовідносин у теперішній час висувається як одна з центральних у науці земельного права і має велике теоретичне та практичне значення.

Доктор, професор Мухітдінов Нажмітдін Баукеевич досліджуючи вище вказану працю Георгія Олександровича підкреслив, що кожне суспільне, в тому числі і правове, відношення між людьми виникає з приводу чогось і має свій точно окреслений предмет, який і є об'єктом даних правовідносин. Дії заради дій, без вказівки тієї мети, в ім'я якої вони виникли і санкціоновані державою в нормах права, без вказівки на той предмет, який визначає характер цих дій і лежить в основі їх виникнення,

– це таке вирішення питання, яке перетворює людину з суб'єкта правовідносини в його об'єкт [7, с. 97].

На думку Ю.І. Гевко, Георгій Олександрович вказував на зв'язок, який існує між землею як об'єктом правовідносин і її правовим режимом і полягає цей зв'язок у тому, що коли ми говоримо про землю як об'єкт земельних правовідносин, маємо на увазі землю не в її природному стані, як дар природи, а землю, по відношенню до якої встановлений визначений правовий режим, з огляду на те вона і стає об'єктом права, об'єктом земельного правовідношення [6].

Як зазначає доктор юридичних наук, професор А.П. Гетьман у праці «Методологічні аспекти розвитку науки про земельне право» Г.О. Аксеньонко першим серед науковців зазначав, що в юридичній літературі до цього часу не визначені зміст і завдання науки земельного права. На його переконання, предметом науки земельного права є земельні правовідносини, встановлені на основі націоналізації землі й державної власності на землю. Саме ця сфера відносин у своїй сукупності встановить предмет науки земельного права [4, с. 16–17]. Разом з тим, виявляючи особливості та специфіку земельних правовідносин, наука земельного права повинна відрізнити їх не лише від інших правовідносин, а й від однойменних правовідносин в інших суспільно-економічних формаціях. Ці відносини у своїй сукупності, на думку Г.О. Аксеньонка, визначають зміст науки земельного права. Земельні правовідносини, як вважав автор, засновані на виключній державній власності на землю і виникають між державою і власником землі, і землекористувачами, а також самими землекористувачами стосовно використання землі. До земельних правовідносин були також віднесені й ті, що виникають між державними органами, які здійснюють правомочності в сфері розпорядження й управління землею, а також між цими органами і землекористувачами щодо відводу та вилучення землі, обліку землі та реєстрації землекористувань, землеустрою тощо.

Важливим для науки земельного права стало дослідження питань про розмежування земельно-правових, адміністративно-правових, цивільно-правових, колгоспно-правових та інших правовідносин; поняття та кола суб'єктів земельних правовідносин; правоздатності та дієздатності громадян й інших землекористувачів; визначення поняття та класифікація об'єктів земельних правовідносин; підстав їх виникнення, змін та припинення.

На думку Г.О. Аксеньонка, радянське земельне право своїми нормами, крім земельних правовідносин, врегульовувало також відносини, пов'язані з використанням лісів, надр, вод. У майбутньому він не буде виключати подальшого розвитку цих відносин та відповідного законодавства і пов'язаної з цією обставиною можливості виокремлення з системи земельного права та формування як самостійних лісового, гірничого і водного права. Таким чином, на його глибоке переконання, існувало виключно земельне право, предмет якого об'єднував не лише земельні, а й водні, лісові та гірничі правовідносини [4 с. 16–17].

На думку Г.О. Аксеньонка, відмінність землі від інших об'єктів права, є предметами, даними самою природою і полягає в тому, що земля завжди може бути тільки виключною власністю держави і не може належати на праві власності іншим суб'єктам права, тоді як інші об'єкти (тобто надра, ліси і води) можуть бути при відомих обставинах об'єктами права власності не тільки самої держави, а й інших учасників правовідносин, пов'язаних з використанням цих об'єктів та доходить висновку, що надра, води і ліси можуть бути предметами цивільно-правових угод, і виникають з приводу їх правовідносини у відомих межах і розвиваються під впливом закону вартості.

Повертаючись до цієї проблеми, Г.О. Аксеньонок, виходячи з тих же передумов, уточнив свою позицію підкресливши, що гірничі відносини в відміну від земельних є еквівалентними відносинам, які мають товарно-грошовий характер [2].

Отже, Георгій Олександрович Аксеньонок залишив у спадщину не один науковий трактат, що нині використовується в галузі земельного права, як бачимо коло його досліджень не обмежувалось одним інститутом даної галузі. Його праці широко використовуються у наукових роботах українських науковців. Його розробки значною мірою мали вплив на розвиток українського земельного права в цілому.

Список літератури:

1. Аксененко Г.А. Правовой режим земель сельскохозяйственного назначения / Г.А. Аксененко // Сельское хозяйство и право в СССР и Италии. – М. : Институт государства и права АН СССР, 1977. – С. 55.
2. Аксененко Г.А. Земельные правоотношения в СССР / Г.А. Аксененко. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1958. – 415 с.
3. Краснов Н.И. Право природопользования в СССР // Краснов Н.И., Аксёнок Г.А., Башмаков Г.С., Булгакова Л.И., Краснов О.И. и др. / По ред. доктора юрид. наук, проф. Н.И. Краснова. – М. : Наука, 1990. – 196 с.
4. Гетьман А.П. Методологічні аспекти розвитку науки про земельне право / А.П. Гетьман // Право України. – № 9. – 2009. – С. 15–18.
5. Кулинич П.Ф. Аксеньонок Г.О. / П.Ф. Кулинич / Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1 : А–Г. – С. 74.
6. Гевко Ю.І. Проблеми визначення поняття «правового режиму земель» в Україні / Ю.І. Гевко // Збірник матеріалів наукової конференції студентів, магістрів, аспірантів та молодих вчених (28 лютого 2014 року) / за ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В., Саннікова Д.В., Ігнатенко І.В. – 2014. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – С. 137–140.
7. Мухитдинов Нажмитдин Избранные труды в 9-ти томах. / Мухитдинов Нажмитдин. – Т.1. : Правовые проблемы пользования недрами. – Алматы, 2010. – 339 с.

Исследуется научный вклад, жизненный путь и деятельность советского юриста, члена-корреспондента АН СССР, специалиста в области земельного и колхозного права Георгия Александровича Аксеньонка.

Земельное право, земельные отношения, право собственности государства на землю.

We study the scientific contributions life and activities of the Soviet lawyer, Corresponding Member of the USSR, a specialist in the field of land and the collective rights of Georgy Aksenonka.

Land Law, land relations, state ownership of land.